

Septiņdesmit astotā gada astoņpadsmitajā janvārī sasaukta Mākslinieku savienības valdes prezidija sēde. Dienaskārtībā Jurgā Skulmes personas lieta. Gudri vīri un sievas lems, ko darīt ar šo nepaklausīgo spītnieku Jurgī.

Sēde nolikta uz pulksten desmitiem rītā. Turpat Benjamiņa mājā. Edgara Iltnera kabinetā.

Pati telpa vienkārša. Nav kā stāvu zemāk rakstniekiem. Tur valda greznība. Bet šeit nekā tamlīdzīga. Tipisks augsta ranga padomju ierēdņa kabinets. Tumšas, klasiskas mēbeles. Priekšsēdētāja rakstāmgaldam piebīdīts garš apspriežu galds. Katrā pusē pa sešiem krēsliem. Galdi izvietoti "T" burta formā. Sēžamie arī gar sienām. Tie viesiem un tehniskajiem darbiniekiem. Pie gala sienas Leo Svempa glezna *Vāze ar ziediem*. Tā vienīgā atšķirība no citu priekšnieku kabinetiem. Tur pie sienas karājas Ļeņins. Šeit Leo Svemps... Mākslinieki taču... Šādu vaļību un brīvdomību tiem atļāva.

Jau īsi pirms desmitiem sanāca prezidija locekļi: Uldis Zemzaris, Bruno Aide, Ojārs Ābols, Kārlis Dobrājs, Džemma Skulme, revīzijas komisijas priekšsēdētājs Pētersons un vēl pavisam jaunais un spriganais Jānis Anmanis.

Prezidija sastāvs ļoti pārliecinošs. Vīri un sievas nobrieduši. Pieredzes un nopelnu pārpārēm. Vienīgi Anmanis... Tam viss vēl priekšā. Taču cilvēks radošs un pretenciozs.

Tieši desmitos savu vietu ieņēma Edgars Iltners. Mākslinieku savienības valdes priekšsēdētājs. Šogad viņam piešķirts PSRS Tautas mākslinieka goda nosaukums. Ievēlēts arī PSRS Mākslinieku savienības valdē. Vīrs titulēts... Pēc skata nemaz nepateiksi. Uz ielas noturētu par parastu ierēdni. Cilvēkam nedaudz pāri piecdesmit. Mati jau atkāpušies. Arī acīs nekā sevišķa. Tāds vidusmēra cilvēks.

Iltners paziņoja dienaskārtību un, izvilcis kādu papīru, sāka lasīt:

“Jurgis Skulme tiek apsūdzēts melīgu izdomājumu izplatīšanā... Apsūdzētais savu vainu atzinis un nožēlo. Pie šādiem apstākļiem tiesas kolēģija uzskata, ka Skulmi var labot un pāraudzināt, neizolējot no sabiedrības...”

Tālāk sekoja Kriminālkodeksa panti un punkti.

“Spriedums galīgs un nav pārsūdzams.”

Valdes priekšsēdētājs runāja lēni un šķietami bez emocijām. Runāja sausi, ieturēti un garlaicīgi. Beidzis papīra lasīšanu, viņš pacēla acis un stīvi ierunājās:

“Visi jau droši vien lasījuši rakstu *Padomju Jaunatnē*. Arī televīzijas raidījumu redzējāt. Mums šodien jāizsaka sava attieksme pret Skulmi.”

Pirmais savu viedokli izteica Uldis Zemzaris. Vīrs pašos spēka gados. Nav pat vēl piecdesmit. Paskats amizants. Tāda neliela ķīļbārdiņa un labi apcirptas ūsiņas. Uz acīm brilles. Aiz to stikliem spriganas, dzirkstošas acis. Tāda pati arī valoda. Ko viņš patiesībā domā, grūti teikt. Taču valoda veikla. Demagogs pieredzējis...

“Ziniet...” iesāka Zemzaris, “mēs ar Jurgī kopā mācījāmies Akadēmijā. Viņam vienmēr patika dažādas asprātības un joki. Arī baumas viņu interesēja... Taču tas, ko viņš tagad sadarījis, ir zemiski. Tāda rīcība prasa stingru nosodījumu.

Jurgis dzīvoja atrauti no kolektīva... Dzīvoja pats savā pasaulē... Un, lūk, rezultāts!” iesaucās Zemzaris. “Viņš ir nokļuvis ļoti sliktā ietekmē...”

Zemzaris runāja ātri un veikli... It kā Skulmes rīcību nosodīja. Taču kādu sodu piemērot, neteica... Visi gaidīja, ka viņš pieprasīs Jurgī izslēgt no Mākslinieku savienības. Taču runātājs par izslēgšanu nebilda ne vārda.

Tūlīt aiz Zemzara uzstājās Bruno Aide. Vīrs jau gados. Viņam pāri sešdesmit. Galvasvidus papliks. Taču atlikušie mati stiepjas līdz apkaklei. Tādi gari, sirmi peisaki... Arī bakenes varenas. Gluži kā Napoleona armijas virsniekam. Acu skatiens gudrs un cilvēcīgs.

“Arī es Jurgī Skulmi pazīstu jau sen,” iesāka runātājs. “Viņam bija ļoti atvērts raksturs. Brīnums, kā viņš varēja nodarboties ar tik netīrām lietām. Jurgis vienmēr bija impulsīvs. Ko domāja, to runāja. Ļoti žēl, ka viņš tik zemu nolaidies... Es arī domāju, ka Jurgā rīcība prasa stingru nosodījumu.”

Arī Aide par nosodīšanu, taču, kādu sodu piemērot, vecais vīrs neteica...

“Dīvaini...” nodomāja Iltners. “Es taču Džemmai jau pirms sapulces

teicu, ka nav cita varianta, kā izslēgt Jurgī... Taču šie abi kaut ko nav sapratuši...”

Apburto loku pārrāva Jānis Anmanis. Cilvēks jauns un straujš. Runāja interesanti, taču nedaudz dīvaini... Brīžiem tāda intonācija, ka jāsmejas...

Anmanis iesāka raiti:

“Jurgā Skulmes nodarījums met ēnu uz visu mākslinieku kolektīvu. Ko domās visi tie tūkstoši, kuri lasīja avīzi, noskatījās televīzijas pārraidi... Mākslinieks... un pēkšņi noziedznieks. Man šķiet, ka mums vajadzētu kādā lielākā sapulcē to visu pārrunāt... Kas tie ir par gadījumiem, kad cilvēks nonāk uz apsūdzēto sola? Mākslinieki taču bieži brauc uz ārzemēm un var nokļūt dažādās situācijās... Es domāju, ka Jurgī Skulmi vajag izslēgt no Mākslinieku savienības...”

Iltners atviegloti uzelpoja. Vismaz viens skaidri un gaiši pateica, ka Skulme jāizslēdz... Redz kā?! Jauns vēl tas Anmanis, bet runā pareizi... Kā no grāmatas. Arī par ārzemēm pateica... Prieks klausīties.

Nu maisam gals vaļā. Nākamais uzstājās Ojārs Ābols. Par viņu šaubu nebija. Cilvēks uzticams. Četrdesmitajā gadā nostājies komunistu pusē. Vēl pēc gada pieteicies Latviešu Strēlnieku divīzijā.

Ābols runāja ļoti īsi un šķietami loģiski:

“Mēs no Mākslinieku savienības,” uzsāka Ābols, “esam izslēguši cilvēkus par dzeršanu un pļēgurošanu. Taču Jurgis izdarījis daudz smagāku pārkāpumu. Es pievienojos tiem, kuri liek priekšā viņu izslēgt no Savienības. Nezinu, kā viņš skatās uz mūsu organizāciju... Taču, ja viņam nepatīk mūsu kārtība un iekārta?!” kāpinādams toni, dusmās šņāca runātājs. “Ja viņš to nomelno?! Tad būs pareizi, ka Jurgis Skulme no mūsu kolektīva aiziet...”

Kā nākamais pieteicās Kārlis Dobrājs. Interesants vīrietis. Izteiksmīga bārda... ūsas. Arī sejas vaibsti savdabīgi. Pati uzstāšanās gauži īsa, bet noteikta un precīza.

“Ja māksliniekam nav pieņemami mūsu organizācijas statūti, kāpēc viņu te turēt?” retoriski vaicāja Dobrājs. “Tas būtu pretrunā ar loģiku. Ja Jurgis nav uzskatījis par iespējamu sargāt Mākslinieku savienības godu, viņam nav

vietas mūsu kolektīvā...”

Viedoklis ass un nesaudzīgs. Arī retorika skarba. Kaut kas no piecdesmito gadu stila. Tad tīrīja kadrus un teica — kolektīvā tādiem nav vietas...

Tad piecēlās Džemma Skulme... Skaista sieviete. Gari blondi mati. Arī sejas pantos klasisks skaistums. Pati slaida un sportiska. Mugurā piegulošs tumšs džemperis ar paaugstinātu kaklu. Iespaids elegants. Vienīgi acīs tāds kā skarbums un aukstums...

Dāma gudra un pašapzinīga. Arī valoda tāda pati.

“Jurģis Skulme ir mans brālēns,” lietišķi uzsāka Džemma, “taču mums nekad nav bijis cieša kontakta. Arī garīgā ziņā viens otru nesapratām. Viņš droši vien meklēja tādu vidi, kurā varētu justies apmierināts. Noklausoties televīzijas pārraidi un redzot to vēstuli, Jurģi vairs nevaru uzskatīt par cilvēku... Viņš vienkārši ir maniaks!!!”

Pēc pēdējiem Džemmas vārdiem klātesošie saskatījās... Tādus dusmu uzplūdus viņi nebija gaidījuši... Jurģis taču Džemmas radnieks... Kā viņa tā?!”

Taču māksliniece runāja no sirds. Kā domāja, tā arī runāja. Uz Jurģi sen krājies naid... Šis cilvēks viņai nepatika... Mūždien neapmierināts un īgns. Brīžiem pat šķita, ka Jurģis viņu skauž... Pašam nevedas un tad izgāž žulti uz līdzcilvēkiem.

Ja tā tīri cilvēciski, tad Džemmai vienīgajai bija morālas tiesības tā izteikties. Jurģis viņas radnieks... Tuvs cilvēks var atļauties daudz ko pateikt... Citiem tādu tiesību nav...

Nākamais runātājs daudz diplomātiskāks un pielaidīgāks — revīzijas komisijas priekšsēdētājs Pētersons.

“Jurģis savulaik ir izdarījis daudz laba,” uzteica kolēģis. “Viņš vāca materiālus par mākslinieku daiļradi. Darīja to fanātiski. Arī revīzijas komisijā bija aktīvs. Kas to varēja iedomāties, ka viņš nostāsies uz tik slidena ceļa. Taču...” iepauzēja Pētersons, “ja viņš ar savu darbu pierādīs, ka ir cienīgs būt par mākslinieku kolektīva locekli, mēs viņu no jauna uzņemsim mūsu savienībā...”

Pēdējais vārdu ņēma pats valdes priekšsēdētājs Iltners.

“Jurģis Skulme taču pats atzinis, ka rīkojies negodīgi pret padomju sabiedrību!” rezumēja priekšsēdis. “Tagad viņš izcieš sodu. Es nedomāju, ka mēs viņu jebkad būtu atstūmuši. Skulme fanātiski strādāja: gleznoja, piedalījās izstādēs un vāca materiālus par citiem māksliniekiem. Tajā pašā laikā viņš rīkojās negodīgi pret saviem kolēģiem.”

Ar šo rezumējumu sēdi beidza. Balsojums Jurģim nelabvēlīgs. Lielais vairums par viņa izslēgšanu. Tikai divi cilvēki balsojuši pret — Uldis Zemzaris un Bruno Aide.

“Apspriede laba...” nodomāja majors Līnis, “trūkst tikai vienotības.”

Viņš klusi bija sēdējis Iltnera kabineta stūrī. Visu redzējis un dzirdējis. “Nekas... nekas,” pavīpsnāja majors, “gan jau palabosim. Nobalsos otrreiz!”

Un, tiešām — jau nākamajā Mākslinieku savienības prezidija sēdē klātesošie iepazinās ar Ulda Zemzara un Bruno Aides iesniegumiem.

“Izplatījušās runas,” rakstīja Zemzaris, “ka pagājušā sēdē es un Bruno Aide it kā aizstāvējām Jurģi Skulmi. Tā nav taisnība. Toreiz nebiju pret sodīšanu... Viedokļi dalījās tikai jautājumā par sodu. Tagad lūdzu ierakstīt, ka es pievienojos vairākuma viedoklim...”

Arī Aide mainīja savu pozīciju un piekrita Jurģa Skulmes izslēgšanai.

Septiņdesmit astotā gada sešpadsmitajā februārī Skulmi no Mākslinieku savienības izslēdza. Lēmumu pieņēma vienbalsīgi...